

Priručnici hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za A1 razinu

Albreht, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:624777>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Diplomski studij Hrvatski jezik i književnost

Dora Albreht

Priručnici hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za A1 razinu

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ana Mikić Čolić

Osijek, 2019.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Sveučilišni diplomski jednopredmetni studij Hrvatskoga jezika i književnosti
nastavnoga smjera

Dora Albreht

Priručnici hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za A1 razinu

Diplomski rad

Znanstveno područje humanističke znanosti, polje filologija, grana kroatistika

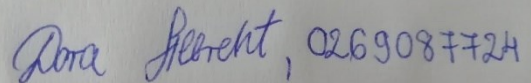
Mentorica: doc. dr. sc. Ana Mikić Čolić

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 4. rujna 2019.

A rectangular box containing a handwritten signature in blue ink. The signature reads "Dora Gereht, 0269087724".

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Otkako postoji potreba za učenjem hrvatskoga kao stranog jezika u skladu sa *Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike* izdano je nekoliko priručnika za učenje hrvatskog kao stranog jezika za sve razine. Za A1 razinu postoji nekoliko udžbenika, gramatika i vježbenica koje nastavnici kao i učenici mogu koristiti za učenje hrvatskog kao stranog jezika. U diplomskom radu naglasak stavljamo na priručnike namijenjene A1 razini te na njihovu usklađenost sa ZEROJ-em. Osim ZEROJ-a kao glavne značajke proučavat će se kakvim se tekstovima autori koriste za usvajanje vokabulara, kojom vrstom zadataka se koriste, kolika je zastupljenost jezičnih sadržaja u udžbeniku i koliko su autori kulturološki nastojali obrazovati učenike. Jedan od elemenata analize bit će i vizualni elementi. Pokušat će se odgovoriti na pitanje postoje li oni u udžbenicima i zašto su važni.

Ključne riječi: ZEROJ, hrvatski kao strani jezik, A1 stupanj, udžbenici za hrvatski kao strani jezik

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Jezik kao najvažnija čovjekova djelatnost	2
2.1. Učenje stranog jezika	3
3. Zajednički europski referentni okvir za jezike	5
3.1. Temeljni korisnik	5
3.2. Samostalni korisnik	8
3.3. Iskusni korisnik	11
3.4. Kvalitativni aspekt uporabe govornog jezika	12
4. Didaktičko poimanje udžbenika	14
5. Analiza priručnika za učenje hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika	15
5.1. Metodologija	15
5.2. Tekstovi	15
5.3. Zadatci	16
5.3.1. Zadatci otvorenoga tipa	17
5.3.2. Zadatci zatvorenoga tipa.....	17
5.4. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika	18
5.5. Vizualni elementi u udžbeniku	18
5.6. <i>Dobro došli 1</i>	19
5.6.1. Tekstovi	19
5.6.2. Zadatci	21
5.6.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika	21
5.6.4. Vizualni elementi u udžbeniku	22
5.7. <i>Učimo hrvatski 1</i>	22
5.7.1. Tekstovi	23
5.7.2. Zadatci	24
5.7.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika	25
5.7.4. Vizualni elementi u udžbeniku	26
5.8. <i>Croatian Trough Conversation</i>	26
5.8.1. Tekstovi	27
5.8.2. Zadatci	27
5.8.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika	28
5.8.4. Vizualni elementi u udžbeniku	28
5.9. <i>Colloquial Croatian</i>	29
5.9.1. Tekstovi	29
5.9.2. Zadatci	30

5.9.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika.....	30
5.9.4. Vizualni elementi u udžbeniku.....	31
5.10. <i>Teach Yourself Croatian</i>	31
5.10.1. Tekstovi.....	31
5.10.2. Zadatci.....	32
5.10.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika.....	33
5.10.4. Vizualni elementi u udžbeniku.....	34
5.11. Usporedba analiziranih udžbenika	34
6. Zaključak	37
7. Literatura	38

1. Uvod

Tema je ovog diplomskog rada *Priručnici hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za A1 razinu*. Analizom šest priručnika za učenje hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika pokušat će se odrediti njihova usklađenost sa *Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike*¹. U drugoj cjelini koja nosi naziv *Jezik kao najvažnija čovjekova djelatnost* govorit će se o usvajanju jezika od najranije dobi te o učenju stranoga jezika. Treća cjelina odnosi se na ZEROJ i u njoj ćemo vidjeti što je to uopće, što jezično odlikuje temeljnog korisnika kao i što su to zajednički referentni stupnjevi. Nakon toga slijedi cjelina o didaktičkom oblikovanju udžbenika, a nakon nje i sama analiza. Središnja je cjelina *Analiza priručnika za učenje hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika* koju smo razložili na četiri dijela: tekst, zadatci, jezični i kulturološki sadržaj te vizualne elemente. Priručnici koji se analiziraju jesu: *Dobro došli 1* (udžbenik i gramatika) i *Učimo hrvatski 1* (udžbenik s vježbenicom) na hrvatskom jeziku, te priručnici *Croatian through Conversation*, *Colloquial Croatian* i *Teach Yourself Croatian* na engleskom jeziku. Na samome kraju nalazi se usporedna analiza svih udžbenika.

¹ Kasnije u tekstu ZEROJ.

2. Jezik kao najvažnija čovjekova djelatnost

Svaki čovjek jedinstven je po imenu i prezimenu, osobnosti, načinu razmišljanja i ponašanja, a bitna odrednica njegova života svakako je jezik kojim govori. Jezik nas svrstava u jezičnu zajednicu u kojoj živimo i odrastamo, daje nam osjećaj pripadnosti određenom narodu, a svi ga primamo već u ranoj životnoj dobi. Prebeg-Vilke (1991: 8) tumači da kod djece generator jezika nije razvijen, ali da se on razvija tijekom prve godine života i djetetu omogućuje proizvodnju vlastitih iskaza. Generator jezika „aktivira [se] kad dijete dosegne određeni stupanj razvoja, pa ono počinje razumijevati, i upotrebljavati jezik koji čuje oko sebe. Taj generator jezika omogućuje djetetu da iz iskaza koje čuje formira u sebi jednostavan gramatički sustav (Prebeg-Vilke 1991: 7–8). Kada djeca odrastaju u prirodnim uvjetima i imaju normalno životno okruženje bez poteškoća u razvoju, oni „prolaze istim stupnjevima jezičnoga usvajanja, služe se sličnim strukturama i proizvode slična odstupanja od jezika kojemu su izložena, bez obzira na to koji jezik usvajaju. Treba ih samo izložiti određenome ljudskome jeziku da bi se njihove umne gramatike potaknule i učvrstile na prikladan način.“ (Jelaska i sur. 2005: 67).

Mnogo je znanstvenika pokušalo odgovoriti na pitanje na koji način dijete usvaja materinski jezik, ali još nije potpuno odgovoreno na to pitanje. Neki polaze od lingvistike i psihologije, neki usvajanje povezuju s društvenom sredinom u kojoj dijete odrasta dok ju drugi u potpunosti zanemaruju (Prebeg-Vilke 1991: 10). Osim pojma materinski jezik u hrvatskoj literaturi susrećemo se s pojmom *rodni jezik* koji se definira kao jezik kojemu je dijete u najranijoj dobi izloženo, ali isto tako određuje se i kao jezik zajednice u kojoj se tko rodi (Jelaska i sur. 2005: 25).

Prebeg-Vilke (1991: 27) navodi da se proces usvajanja materinskog jezika sastoji od četiri aspekta. Dijete prvo usvaja glasovni sustav, krikom odmah po rođenju, nakon toga koristi se jezičnim oblicima vlastitoga jezika (gramatika) koji mu omogućavaju razumijevanje značenja (semantika) i sposobnost komunikacije. Ta četiri aspekta povezana su i neodvojiva.

Osim materinskog jezika mnoga su djeca od najranije dobi zbog različitih životnih okolnosti usvajala još jedan jezik, drugi jezik (Prebeg-Vilke 1991: 73). Drugi jezik djeca usvajaju u manje ili više prirodnim uvjetima zato što ih na to potiče situacija i prilike u kojima žive. Takav način usvajanja jezika dovodi do dvojezičnosti (bilingvizma).

Osim pojma drugi jezik u literaturi se susrećemo i s pojmom *strani jezik*. Brojni jezikoslovci i znanstvenici diskutiraju o tim pojmovima. Prebeg-Vilke (1991: 74) navodi da se strani jezik uči neprirodno te da je učenje stranog jezika „svedeno na nekoliko sati organizirane tjedne nastave u toku koje se nastavnici itekako moraju potruditi da osmisle napor od kojeg djeca ne vide neposredne koristi.“ Kod učenja stranog jezika u školskim uvjetima učenika se do kraja školovanja vodi prema dvojezičnosti, ako se to uspije postići (Prebeg-Vilke 1991: 74).

Glavna razlika između drugog jezika i stranog jezika upravo je usvajanje i učenje. Drugi jezik djeca usvajaju prirodnim putem, a strani jezik uče, a njegova usvojenost ovisi o različitim čimbenicima kao što su motivacija, želja, volja, ali i životna dob. Tako se u novije vrijeme usvojeni jezici nazivaju prvi, drugi, treći, a naučeni jezici strani jezici (Jelaska i sur. 2005: 29).

2.1. Učenje stranog jezika

Svaki se čovjek u jednom trenutku susreće s učenjem stranog jezika. Ako ga ne uči u školi, jer to je propisano planom i programom, često je prisiljen zbog odlaska u drugu zemlju pohađati tečajevе jezika koji se u toj zemlji govore. Učenje stranoga jezika složen je proces koji podrazumijeva učenje, „ali i usvajanje simboličnih elemenata druge etnolingvističke zajednice, odnosno smještanje lingvističkih podataka u sociokulturni okvir govornika stranoga jezika te njihovo uključivanje u vlastiti životni prostor.“ (Mikić Čolić 2017: 6). Zato trebamo uvidjeti da je jezik društveno i kulturološki ograničen, a služi kao kanal kojim se ostvaruje organizacija u društvu. To znači da učenje stranoga jezika ne trebamo promatrati samo s obrazovnog stajališta, nego učenje treba gledati kao društveni čin „koji uključuje širok spektar elemenata kulture govornika stranoga jezika.“ (Mikić Čolić 2017: 6).

Bitan uvjet kod učenja stranoga jezika svakako je dob čovjeka koji ga uči. Treba naglasiti da je svaka dob za učenje stranog jezika „dobra ako je učenik motiviran (tu roditelji i okolina imaju golemu ulogu prije početka, a nastavnik tijekom učenja), ako učenju posveti dovoljno vremena i ako su izvori preko kojih uči dovoljno dobri.“ (Prebeg-Vilke 1991: 186). Stariji učenici svjesno uče jezik i usvajaju jezična pravila, a djeca „ne doživljavaju jezik kao sustav oblika, nego kao sredstvo kojim izražavaju značenje.“ (Prebeg-Vilke 1991: 78). Malo dijete zapravo usvaja jezik automatski i prirodno, iako toga nije svjesno, dok ga stariji učenik uči prema određenim pravilima. Ovisno o dobi, razlikuju se i stavovi o učenju jezika pa tako „odrasli polaznici tečajeva stranih jezika znaju biti vrlo zahtjevna skupina koja očekuje da u

učenju jezika budu oslobođeni stresa i da što više nauče na samoj nastavi jer izvan nje imaju previše posla i obveza, ali i da aktivno sudjeluju u oblikovanju nastave.“ (Jelaska i sur. 2005: 121). Osnovnoškolci i srednjoškolci osim učenja stranog jezika u školi jezik usvajaju putem različitih medija kojima su izloženi pa se njihov stav o učenju jezika bitno razlikuje od odraslih polaznika tečajeva.

Postoje dvije vrste motivacije za učenje stranog jezika, a to su integrativna (uklopna) i instrumentalna (uporabna) motivacija. „Integrativna ili uklopna motivacija proizlazi iz pozitivnog stava prema govornicima stranoga jezika, odnosno iz želje da se pojedinac uklopi u društvo govornika stranoga jezika koji uči, te instrumentalna ili uporabna motivacija koja učenje stranoga jezika povezuje s pragmatičnim ciljevima kao što su bolji posao, veća plaća, školovanje, polaganje ispita i sl.“ (Mikić Čolić 2017: 8).

Motivacija za učenje jezika ovisi o pojedincu, a o njemu ovisi i uspjeh učenja stranoga jezika. Učenje stranih jezika može se promatrati na šest različitih načina. Suradljivi polaznici oni su koji vole grupni ili skupinski rad i tako najbolje uče. Sudjelni polaznici sudjeluju u učenju kad im se kaže, vole ići na nastavu i učiti nastavne sadržaje te preuzimaju zasluge za uspjeh. Samostalni polaznici vole samostalan rad, ali uvažavaju i tuđe mišljenje. Nesamostalni polaznici nisu aktivni bez uputa nastavnika, rade samo ono što moraju i u svemu traže podršku nastavnika, ali i drugih učenika. Nezainteresiranim polaznicima nije bitno hoće li naučiti jezik, nego im je jedino važno proći tečaj. Njihov nerad nije kritičan sve dok ne utječe na druge polaznike i ne ometa ih u učenju. Posljednji su prodorni polaznici, oni koji vole natjecateljski duh, u svemu biti najbolji i biti vođe (Jelaska i sur. 2005: 123).

Vidimo da se pojedinci međusobno razlikuju po stavovima i očekivanjima prema nastavi, motivaciji, ciljevima i pristupu učenju. Zato ne postoji univerzalni model učenja stranoga jezika jer se učenici, kao i nastavnici, razlikuju. Tako se danas u poučavanju stranoga jezika, kao i u svakodnevnoj školskoj praksi, „pokušava primijeniti eklektičan pristup, tj. različiti načini, sredstva i metode, kako bi što više učenika moglo pronaći ono što im pomaže ovladati jezikom.“ (Jelaska i sur. 2005: 124).

3. Zajednički europski referentni okvir za jezike

U cijeloj je Europi ZEROJ temelj za izradu nastavnih planova za učenje stranoga jezika, udžbenike i sl. U njemu se donose iscrpne smjernice što osoba koja uči strani jezik mora naučiti kako bi se tim jezikom mogla koristiti u komunikaciji, ali isto tako i koja sve znanja i vještine mora razviti za što uspješnije korištenje jezikom. Svaki jezik pripada određenom narodu, a svaki narod ima svoju kulturu pa tako okvir obuhvaća i kulturni kontekst u kojemu jezik djeluje. Određenje „objektivnih kriterija za opisivanje jezične kompetencije olakšat će međusobno priznavanje kvalifikacija stečenih u različitim obrazovnim kontekstima, čime će se olakšati slobodno kretanje ljudi u Europi.“ (ZEROJ 2005: 1).

Okvir služi za izradu planova i programa za učenje jezika, pri utvrđivanju ispita iz jezika za dobivanje određene svjedodžbe i za planiranje samostalnog učenja. Kako bi ispunio svoju glavnu funkciju, ZEROJ mora biti sveobuhvatan, transparentan i koherentan. Sveobuhvatan znači da mora obuhvatiti što širi raspon znanja, vještina i različitih komunikacijskih situacija, kako bi svi korisnici mogli pomoću njega opisati svoje ciljeve. Treba razvijati komunikacijske kompetencije uključujući i druge dimenzije osim strogo jezičnih. Transparentan znači da informacije moraju biti jasno formulirane, raspoložive i potpuno razumljive. Koherentan znači da u opisima nema unutarnje kontradikcije. S obzirom na obrazovni sustav, koherencija zahtijeva skladne odnose u prepoznavanju potreba, ciljeva, sadržaja, izrade programa i sl. (ZEROJ 2005: 7).

Glavni je cilj ZEROJ-a usvajanje znanja jezika u jednako važnim jezičnim djelatnostima: slušanje, čitanje, govorna interakcija i produkcija te pisanje. Jezične djelatnosti mjere se u tri stupnja, a to su A, B i C. Primarni stupnjevi imaju svoje sekundarne stupnjeve pa tako stupanj koji se odnosi na temeljnog korisnika ima A1 – pripremni stupanj i A2 – temeljni stupanj. Stupanj B odnosi se na samostalnog korisnika, a ima stupnjeve B1 – prijelazni stupanj i B2 – samostalni stupanj. Osoba koja ovlada C stupnjem iskusni je korisnik koji ima sekundarne stupnjeve C1 – napredni stupanj i C2 – vrsni stupanj (ZEROJ 2005: 23).

3.1. Temeljni korisnik

U ovome poglavlju usmjerit ćemo se na temeljnog korisnika, tj. na primarni A1 stupanj. Prema globalnoj ljestvici referentnih stupnjeva, na pripremnom stupnju govornik „može

razumjeti i koristiti poznate svakodnevne izraze i vrlo jednostavne fraze koje se odnose na zadovoljavanje konkretnih potreba. Može predstaviti sebe i druge te postavljati i odgovarati na pitanja o sebi i drugima, npr. o tome gdje živi, o osobama koje poznaje i o stvarima koje posjeduje. Može voditi jednostavan razgovor uz uvjet da sugovornik govori polako i razgovijetno te da je spreman pomoći.“ (ZEROJ 2005: 24).

Zajednički referentni stupnjevi sadržavaju podatke za samoprocjenu za svaku razinu. Razumijevanje sadrži odjeljke *slušanje* i *čitanje*, govor se dijeli na govornu interakciju i govornu produkciju, a pisanje je zaseban odjeljak.

Na A1 razini slušanje je opisano kao sposobnost kojom osoba može „razumjeti poznate riječi i osnovne fraze koje se odnose na mene, moju obitelj i neposrednu konkretnu okolinu, ako sugovornik govori polako i razgovijetno.“ (ZEROJ 2005: 26). Čitanje se definira na razini prepoznavanja poznatih imena, riječi i jednostavnih rečenica kao što su oglasi, plakati ili katalozi. Kada je riječ o govornoj interakciji, na A1 razini govornik vodi „jednostavan razgovor uz uvjet da je sugovornik spreman sporije govoriti ili preformulirati svoje rečenice.“ (ZEROJ 2005: 26), te može odgovoriti na jednostavnija pitanja o temi koja mu je poznata. U govornoj produkciji koriste se jednostavne rečenice i fraze u kojima se opisuje gdje govornik živi, ali i osobe koje poznaje. U odnosu na pisanu produkciju, govornik na A1 razini mora moći napisati kratki tekst, ispuniti formulare osobnim podacima (ZEROJ 2005: 26).

Nakon savladavanja pripremnog stupnja (A1 razine) učenik kreće na temeljni stupanj, tj. na A2 razinu. Prema globalnoj ljestvici referentnih stupnjeva govornik na A2 razini „može razumjeti izolirane rečenice i često rabljene riječi. [...] Može komunicirati u jednostavnim i uobičajenim situacijama koje zahtijevaju jednostavnu i neposrednu razmjenu informacija o poznatim temama i aktivnostima. Može jednostavno opisati aspekte svoga obrazovanja, neposrednu okolinu te sadržaj s područja zadovoljavanja neposrednih potreba.“ (ZEROJ 2005: 24).

Na A2 razini slušanje je opisano kao mogućnost govornika da razmjenjuje fraze i često korištene riječi koje su njemu osobno važne, ali isto tako da mogu „shvatiti osnovno značenje kratkih, jasnih i jednostavnih poruka i javnih obavijesti.“ (ZEROJ 2005: 26). Govornik može čitati kratke i jednostavne tekstove. Može pronaći predvidive informacije u svakodnevnim pisanim materijalima i može razumjeti jednostavna osobna pisma. Govor se na A2 razini dijeli na interakciju i produkciju pa se tako govorna interakcija odnosi na komunikaciju u „jednostavnim i uobičajenim situacijama koje zahtijevaju jednostavnu i neposrednu razmjenu informacija o poznatim temama i aktivnostima.“ (ZEROJ 2005: 26). Navodi se i da govornici

moгу sudjelovati u vrlo kratkom razgovoru, ali većinom ne razumiju dovoljno kako bi samo nastavljali razgovor. U govornoj produkciji govornik koristi fraze i rečenice kako bi na jednostavan način opisao svoju obitelj, druge osobe i svoje životne uvjete i obrazovanje, ali i svoje radno mjesto. Govornici mogu „pisati kratke, jednostavne bilješke i poruke. Mogu napisati vrlo jednostavno osobno pismo npr. pismo zahvale.“ (ZEROJ 2005: 26).

Na A2 razini nalazi se najviše deskriptora koji se odnose na društvene odnose: „može koristiti svakodnevne oblike pristojnog ozdravljanja i obraćanja, dočekivati ljude, pitati ih kako su i reagirati na novosti, može uspješno razmjenjivati nekoliko vrlo kratkih rečenica, postavljati pitanja o tome što tko radi na poslu i u slobodno vrijeme i odgovoriti na njih, pozivati i odgovoriti na pozive, raspraviti s drugima što raditi ili kamo ići te dogovoriti sastanak, ponuditi nešto i prihvatiti ponudu.“ (ZEROJ, 2005 : 34). Osim navedenog A2 stupanj sadrži i deskriptore vezane za putovanja i izlete, ali i skraćene verzije transakcijskih specifikacija koje su bitne za strance, „poput: može obaviti jednostavne transakcije u trgovinama, poštama i bankama, zatražiti i razumjeti jednostavne informacije o putovanju, koristiti se javnim prijevozom: autobusima, vlakovima i taksijima, zatražiti jednostavne informacije, pitati i objasniti kako nekamo stići i kupiti kartu, može se raspitivati o osnovnim proizvodima i uslugama i nabavljati ih.“ (ZEROJ 2005: 34). Spominje se i jaki temeljni stupanj koji se naziva A2+, a u njemu govornik aktivno sudjeluje u razgovoru, ali uz određenu pomoć i poneko ograničenje (ZEROJ 2005: 34).

Za svaki od stupnjeva (od A1 do C2) postoje komunikacijske jezične kompetencije koje govornici moraju savladati, a one se dijele u tri skupine: jezične, sociolingvističke i pragmatičke kompetencije.

Jezična kompetencija u općem jezičnom rasponu na A1 razini određuje da govornik raspolaže skromnim izborom vrlo jednostavnih izraza o osobnim podacima i konkretnim potrebama, a vokabular je ograničen i ne postoje deskriptori za njegovo korištenje. Na A2 razini taj se jezični raspon proširuje pa tako govornik „može proizvesti kratke svakodnevne izričaje kako bi zadovoljio jednostavne potrebe konkretne naravi. [...] Može koristiti proste rečenice te pomoću naučenih fraza, formula i skupina od nekoliko riječi razgovarati o sebi i drugim ljudima... Raspolaže ograničenim repertoarom kratkih naučenih fraza kojima se može poslužiti za „preživljavanje“ u predvidivim situacijama. U neuobičajenim situacijama često dolazi do prekida komunikacije ili nesporazuma.“ (ZEROJ 2005: 113). Govornik na A2+ razini barata osnovnim jezikom koji mu omogućuje snalaženje u svakodnevnim predvidivim situacijama, iako će često morati praviti kompromis između onoga što može i što želi reći. Govornik na A2 razini svojim vokabularom zadovoljava osnovne komunikacijske i životne potrebe, a na A2+

razini raspolaže dovoljnim vokabularom za snalaženje u uobičajenim i svakodnevnim situacijama i sposoban je koristiti uzak izbor osnovnog vokabulara (ZEROJ 2005: 113–115).

Sociolingvistička kompetencija na A1 razini podrazumijeva da govornik „može uspostaviti osnovni društveni kontakt koristeći najjednostavnije oblike pristojnog pozdravljanja i opraštanja, upoznavanja, te korištenje riječi „molim“, „hvala“, „oprosti“ i sl.“ (ZEROJ 2005: 125). Govornik na A2 razini može se snalaziti u kratkim društvenim razgovorima u kojima koristi svakodnevne pristojne izraze za obraćanje i pozdravljanje, ali isto tako može dati prijedlog, pozdraviti, ispričati se i odgovoriti na prijedlog, poziv i isprike. Stupanj A2+ govorniku omogućuje traženje, ali i razmjenu informacija kao i iznošenje vlastitoga mišljenja, a omogućuje i ostvarivanje društvenog kontakta pridržavajući se pravila ponašanja i jednostavnih izraza (ZEROJ 2005: 125). Govornik uči ostvarivati društveni kontakt koristeći se jednostavnim frazama i izrazima uz osnovna pravila ponašanja.

Pragmatička kompetencija za A1 razinu nema deskriptore jer se ona odnosi na strukturirane poruke, korištenje govornih diskursa i pisanih tekstova i planiranje govora i pisma. Kod dosljednosti i povezivanja na A1 razini govornik se može koristiti veznicima *i* i *zatim*, na A2 razini grupe riječi može povezivati veznicima *i*, *ali* i *jer*, a na A2+ razini „može koristiti najčešće veznike za povezivanje jednostavnih rečenica kako bi ispričao priču ili nešto opisao jednostavnim nizanjem elemenata.“ (ZEROJ 2005: 129). Kod točnosti govora za A1 razinu navodi se da govornik može koristiti kratke, naučene izraze uz poneko zastajkivanje, a na A2 razini može složiti rečenice o poznatim temama „i s dovoljnom lakoćom ostvariti kraće razmjene usprkos vrlo zamjetnom oklijevanju i nespretnim počecima.“ (ZEROJ 2005: 133). Na A2+ razini uz poteškoće može razumljivo pridonositi kratkim izričajima. Za preciznost izražavanja na A1 razini ne postoje deskriptori dok se na A2 razini može iznijeti mišljenje koristeći ograničene informacije o svakodnevnim temama (ZEROJ 2005: 133).

3.2. Samostalni korisnik

Samostalni korisnik naziv je za B razinu koja se dijeli na B1 (prijelazni stupanj) i B2 (samostalni stupanj). Prema globalnoj ljestvici samostalni korisnika na stupnju B1 „može razumjeti glavne misli jasnoga, standardnog razgovora o poznatim temama s kojima se redovito susreće na poslu, u školi, u slobodno vrijeme itd. Može se snalaziti u većini situacija koje se mogu pojaviti tijekom putovanja kroz područje na kojemu se taj jezik govori. Može proizvesti jednostavan vezani tekst o poznatoj temi ili temi osobnog interesa. Može opisati doživljaje i

događaje, svoje snove, nade i težnje te ukratko obrazložiti i objasniti svoja stajališta i planove.“ (ZEROJ 2005: 24). B2 stupanj omogućuje govorniku razumijevanje složenijih tekstova o konkretnim, ali i apstraktnim temama te rasprave iz svog stručnog područja. Može ostvarivati normalnu interakciju s izvornim govornikom bez napora. Može napisati detaljan tekst o brojnim temama navodeći prednosti i nedostatke različitih tema (ZEROJ 2005: 24).

Kada je riječ o razumijevanju, na B1 razini govornik može razumjeti misli standardnog razgovora o poznatim temama kao i glavne poruke s radijskih i televizijskih programa ako su izrečene polako i razumljivo. Mogu čitati tekstove koji su pisani jezikom njihove struke, ali i opis događaja i želja u osobnim pismima. Govorna interakcija na B1 razini korisniku treba omogućiti snalaženje u većini situacija u govornom području čiji jezik uči, ali i uključivanje u razgovor o poznatim temama. Govorna produkcija omogućuje jednostavno povezivanje rečenica kako bi se opisao događaj, san, težnja itd. Osim toga, može ispričati priču ili prepričati sadržaj filma ili knjige i objasniti svoj stav o nekoj temi. Pisati može jednostavan tekst o temi osobnog interesa ili o nekoj poznatoj temi, ali i osobno pismo u kojemu govori o svojim doživljajima (ZEROJ 2005: 26).

Slušanje se na B2 razini objašnjava kao razumijevanje dužeg govora ili predavanja uz složene argumentacije o poznatoj temi, a isto tako govornik može razumjeti televizijske vijesti i programe koji se bave poznatim događajima kao i većinu filmova na standardnome jeziku. Može čitati članke i izvještaje u kojima pisac iznosi stajalište ili mišljenje te čitati suvremenu književnu prozu. Govorna interakcija odnosi se na komunikaciju koja je točna i neusiljena pa omogućuje normalan razgovor s izvornim govornikom. U poznatim situacijama govornik može sudjelovati u raspravama braneći svoje stajalište. Govorna produkcija na B2 stupnju podrazumijeva jasan govor i iznošenje stajališta o brojnim temama vezanima uz vlastiti interes govornika. Na B2 razini može napisati prodoran tekst o brojnim temama, sastaviti izvještaj s argumentima *za* i *protiv*, ali i napisati pismo u kojemu jasno izražava svoje mišljenje o određenom događaju ili nekom vlastitom iskustvu (ZEROJ 2005: 27).

Stupanj B1 odnosi se na dvije značajke, a to su „mogućnost podržavanja razgovora i sposobnost prenošenja onoga što se želi u nizu konteksta. [...] Druga je značajka sposobnost fleksibilnog suočavanja sa svakodnevnim problemom.“ (ZEROJ 2005: 34–35). Između B1 i B2 stupnja nalazi se jaki prijelazni stupanj B1+ koji sadrži značajke B1 stupnja uz dodatak deskriptora koji se odnose na količinu informacija. Stupanj B2 je samostalni stupanj na kojemu govornik „može obrazložiti i braniti svoja stajališta u raspravi, uz relevantna objašnjenja, argumente i komentare, može iznijeti svoje mišljenje o nekom aktualnom problemu navodeći prednosti i nedostatke mogućih rješenja...“ (ZEROJ 2005: 35). Vidljivo je i poboljšanje u

govoru pri čemu se govornik izražava točno i prirodno te ima osviještenost o nepravilnostima u govoru pa samostalno može ispraviti svoje pogreške. Postoji još jedan stupanj, B2+ (jaki samostalni stupanj), na kojemu je također naglasak na argumentaciji kao i na jezičnoj osviještenosti, ali ovdje se javlja strategija suradnje u društvenim razgovorima kao i sposobnost pregovaranja (ZEROJ 2005: 35–36).

Kada je riječ o jezičnoj kompetenciji na B1 razini, govornik „raspolaze dovoljnim jezičnim i vokabularnim fondom da, s određenim oklijevanjem i koristeći parafraziranje može govoriti o temama poput obitelji, hobija i interesa...” (ZEROJ 2005: 113), ali zbog leksičkih ograničenja često mora ponavljati ili ima problema pri formuliranju onoga što bi želio reći. Stupanj B1+ u općem jezičnom rasponu odnosi se na nepredvidive situacije, ali i ideje i probleme u kojima govornik može izraziti svoje mišljenje. Na stupnju B2 govornik se služi s dovoljno riječi kojima može opisati i izraziti svoje mišljenje i argumentirati bez razmišljanja koju riječ treba iskoristiti, a u govoru koristi i složenije jezične strukture. Zadnji stupanj na B razini je B2+. Na toj razini govornik se može jasno izražavati bez ograničavanja o onome što bi želio reći (ZEROJ 2005: 113).

Sociolingvistička kompetencija na B1 razini podrazumijeva da govornik može koristiti brojne jezične funkcije, svjestan je pravila pristojnosti i nastoji uočiti razlike između običaja i vrijednosti zajednice u kojoj se nalazi i svoje zajednice. Govornik je sposoban sudjelovati u grupnoj raspravi iako sugovornici govore brzo i koriste kolokvijalizme. Govornik na ovoj razini nema velikih grešaka u formuliranju rečenica. Govornik se izražava sigurno te na jasan i primjeren način koristi formalni i neformalni govor ovisno o situaciji, ali i govorniku (ZEROJ 2005: 125).

Pragmatička kompetencija na B1 razini podrazumijeva fleksibilnost u govoru, vlastito zaključivanje, točno iznošenje jednostavnih priča, jednostavno sudjelovanje u govoru uz ispravljanje i zastajkivanje, ali najbitnije je da govornik može razlučiti bitno od nebitnoga i to prenijeti kao informaciju. Govornik se može snaći u neočekivanim i teškim situacijama te se koristiti primjerenim frazama. Iako nastaju povremeni problemi, govornik se izražava s lakoćom, može uspješno održavati komunikaciju i s velikom točnošću objasniti ideje i probleme. Na B2 razini govornik se prilagođava promjenama u konverzaciji i može preformulirati ono što želi izreći, dok na B2+ stupnju može „prilagoditi ono što govori i način izražavanja situaciji i sugovorniku te primijeniti razinu formalnosti koja odgovara situaciji. Na B2 razini govornik se može priključiti raspravi, prirodno započeti razgovor i koristiti uobičajene fraze kako bi mogao smisliti ono što želi izreći. Na istoj razini kod razvoja teme može razviti prikaz nečega, proširujući misli detaljima i primjerima. Govornik može dugo govoriti

ujednačenim tempom, a na B2+ razini govornik može neusiljeno komunicirati bez većih poteškoća pa i u složenijim razgovorima (ZEROJ 2005: 127–133).

3.3. Iskusni korisnik

Osoba koja je ovladala jezikom na najvišem stupnju naziva se iskusni korisnik (C razina), a on se dijeli na C1 (napredni stupanj) i C2 (vrsni stupanj). Prema globalnoj ljestvici ZEROJ-a stupanj C1 definiran je ovako: „Govornik može razumjeti složene, duže tekstove iz različitih područja i prepoznati implicitna značenja. Može se izražavati tečno i neusiljeno bez izrazito uočljivog traženja odgovarajućih izraza. Može fleksibilno i učinkovito koristiti jezik u društvu, akademskim i poslovnim situacijama. Može proizvesti jasan, dobro strukturiran, detaljan tekst o složenim temama pokazujući da se uspješno služi jezičnim modelima, konektorima i kohezivnim sredstvima.“ (ZEROJ 2005: 24). Na vrsnome stupnju govornik može razumjeti sve što čuje i pročita, može sažimati informacije i usmenih i pismenih izvora te se može točno i precizno izražavati (ZEROJ 2005: 24).

Na C1 razini govornik može razumjeti dugačke govore iako oni nisu najbolje strukturirani, a isto tako bez većih poteškoća može gledati televizijski program i filmove. Kod C2 stupnja govornik više nema nikakvih poteškoća u razumijevanju bilo kojeg govornog jezika čak ni kada govornik govori brzinom izvornog govornik, ali mora imati vremena da se prilagodi određenom naglasku. Čitanje na C1 stupnju podrazumijeva da govornik razumije dugačke i kompleksne književne, ali i činjenične tekstove te prepoznaje stilske razlike. Razumiju i specijalizirane članke i tehničke upute iako nisu iz njihova područja. Na C2 stupnju govornik može čitati sve vrste tekstova bez poteškoća. Govorna interakcija C1 stupnja omogućuje točan i neusiljen izgovor, fleksibilno korištenje jezika, izražavanje misli i ideja te uključivanje u raspravu. Na stupnju C2 navodi se da „mogu bez napora sudjelovati u bilo kakvom razgovoru ili raspravi uz dobro prepoznavanje i korištenje idiomatskih izraza i kolokvijalizama. Mogu se tečno izražavati i precizno prenositi i finije nijanse značenja.“ (ZEROJ 2005: 27). Govorna produkcija C1 stupnja podrazumijeva jasan i prodoran opis činjenica, povezujući cjeline i razvijajući misli. Pisanje se na C1 stupnju izuzetno razvilo pa govornik može pisati jasne i strukturirane tekstove, može pisati o složenim temama i sam odrediti stil prema čitatelju kojemu je tekst namijenjen. Na C2 razini, uz sve navedeno, govornik može pisati sažetke stručnih i književnih djela (ZEROJ 2005: 27).

C1 stupanj kao što je već navedeno naziva se naprednim stupnjem. Karakteristika je ovog stupnja vladanje jezikom što će omogućiti dobru komunikaciju. Na ovom stupnju naglasak je na velikoj točnosti. C2 stupanj je vrsni stupanj i njime se želi odrediti točnost, primjerenost i lakoća govora i pisanja. Od govornika se traži preciznost, širok raspon izraza, ovladavanje kolokvijalizmima (ZEROJ 2005: 36–37).

Jezične kompetencije za stupanj C1 vrlo su jasne pa se tako navodi da govornik iz šireg fonda riječi može izabrati formulaciju koja mu odgovara bez ikakvih ograničenja. Riječnik je vrlo bogat i može se koristiti parafraziranjem i kolokvijalizmima. Nekada se događaju netočnosti, ali bez vokabularnih pogrešaka. Na C2 razini govornik „može s velikom poduzetnošću koristiti vrlo opsežan jezični fond da bi precizno oblikovao misli, nešto istaknuo, razlučio, izbjegao dvosmislenost... Ne primjećuje se da se mora ograničavati u onome što želi reći.“ (ZEROJ 2005: 113). Sociolingvistička kompetencija izražena je primjerenošću pa tako na C1 razini govornik razumije veliki broj izraza, žargonizama i kolokvijalizama, ali nekad traži objašnjenje ako je riječ o drugačijem naglasku. Također se može prilagodljivo služiti jezikom u različitim situacijama. C2 stupanj podrazumijeva vrlo dobru ovladanost idiomskim izrazima i kolokvijalizmima te razumijevanje njihova značenja. Govornik u potpunosti razumije sociolingvističke i sociokulturne implikacije. Pragmatička kompetencija za C1 stupanj podrazumijeva sve s B2 stupnja, a za C2 još se navodi fleksibilnost u preformuliranju ideja, opširni opisi, dosljednost i uklanjanje nejasnoća (ZEROJ 2005: 113–133).

3.4. Kvalitativni aspekt uporabe govornog jezika

Kvalitativni aspekt uporabe govornog jezika ogleda se u pet kategorija: opseg, točnost, tečnost, interakcija i koherencija. Na A1 razini temeljni korisnik mora ovladati ograničenim opsegom riječi i jednostavnih fraza vezanih uz osobne podatke i konkretne situacije. Koristi se malim brojem jednostavnih gramatičkih struktura i rečeničnih oblika djelomično točno. Tečnost je definirana u korištenju kratkih, unaprijed naučenih fraza uz zastajkivanje u govoru „zbog traženja prave riječi, izgovaranja manje poznatih riječi i za ispravljanje nesporazuma.“ (ZEROJ 2005: 29). Govornik u interakciji može postavljati pitanja o osobnim podacima, ali i odgovarati na njih. Govornik može voditi jednostavan razgovor, ali je interakcija ovisna o ponavljanju, ispravljanju nesporazuma i preformulaciji. Koherencija se definira kao povezivanje riječi vrlo jednostavnim veznicima poput *i* ili *zatim* (ZEROJ 2005: 29).

Pripremni stupanj A1 najniži je stupanj korištenja jezika. Govornik na tom stupnju može „voditi jednostavan razgovor, odgovarati na jednostavna pitanja o sebi, o tome gdje živi, o ljudima koje poznaje i stvarima koje posjeduje te postavljati takva pitanja, razmjenjivati jednostavne izjave s područja svojih neposrednih potreba i o vrlo poznatim temama.“ (ZEROJ 2005: 34).

Za učenje i poučavanje jezika bitno je poznavati četiri područja: osobno, javno, profesionalno i obrazovno područje. Za A1 razinu bitno je osobno područje jer ono obuhvaća privatni život govornika koji je usmjeren na dom, obitelj i prijatelje, na posvećenost osobnim aktivnostima, bavljenje posebnim zanimanjem ili hobiem. Mnoge situacije uključuju više od jednog područja pa se isto tako područja preklapaju, ali osobno područje daje individualni ili osobni pečat na drugim područjima (ZEROJ 2005: 46).

4. Didaktičko poimanje udžbenika

Iako se još 1657. češki pedagog Jan Amos Komenský u svojoj *Velikoj didaktici* bavio načinom strukturiranja i didaktičke pripreme udžbenika, ona i danas predstavlja veliki problem. Udžbenik je glavni instrument za učenje ne samo stranog jezika nego i svih ostalih predmeta. Udžbenik se određuje kao osnovna školska knjiga koja je pisana na osnovi nastavnog plana i programa, a ta ga odrednica razlikuje od stručne, znanstvene i umjetničke literature. Udžbenik je glavni instrument kojim se učenici služe u obrazovnom procesu i zato je iznimno važno njegovo didaktičko oblikovanje (Poljak 1980: 27). Zbog toga su izvedena četiri načela didaktičkog oblikovanja kojih bi se autori trebali pridržavati pri oblikovanju udžbenika. Prvo načelo odnosi se na oblikovanje u skladu sa zakonitostima i strukturom obrazovnog procesa. Drugo načelo odnosi se na oblikovanje i sastavljanje udžbenika, tj. na to da treba izbjegavati neznanstvena tumačenja (Poljak 1980: 31). Trećim se načelom udžbenik određuje kao izvor obrazovanja, dok se četvrtim načelom još jednom ističe specifičnost oblikovanja udžbenika u odnosu na ostale izvore znanja. Udžbenik se ne smije smatrati zamjenom za ostale izvore znanja, nego dopunom (Poljak 1980: 31–34).

Prihvatanje svih načela za didaktičko oblikovanje udžbenika rezultirat će kvalitetnim udžbenikom. Najvažnije je da je udžbenik koristan učeniku, ali i nastavniku i da se oni bez većih poteškoća njima mogu služiti, nastavnik samostalno, a učenik samostalno ili uz nastavnikovu potporu.

5. Analiza priručnika za učenje hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika

5.1. Metodologija

Cilj je analize u ovome radu ustvrditi zadovoljavaju li udžbenici uvjete koje propisuje ZEROJ za A1 razinu. Udžbenici će se analizirati na četiri razine i međusobno usporediti. U radu su analizirana dva udžbenika za učenje hrvatskoga kao stranog jezika na A1 razini na hrvatskome jeziku te tri udžbenika za istu razinu na engleskome jeziku, jedna gramatika i jedna samostalna vježbenica. Udžbenici koji će se analizirati jesu: *Dobro došli 1* Jasne Barešić, *Učimo hrvatski 1* autorica Vesne Kosovac i Vide Lukić. Udžbenici na engleskome jeziku jesu: *Croatian Through Conversation* autora Mladena Engelsfelda, *Colloquial Croatian* autorice Celie Hawksworth i *Teach Yourself Croatian* autora Davida Norisa. Udžbenik *Dobro došli 1* mora se koristiti uz gramatiku i rješenja zadataka *Dobro došli 1* čija je autorica također Jasna Barešić.

Analiza će se u radu provesti prema tekstovima, zadacima, jezičnom i kulturološkom sadržaju i vizualnim elementima. Svaki udžbenik bit će analiziran prema navedenim elementima.

5.2. Tekstovi

U Hrvatskoj se može naći nekoliko udžbenika namijenjenih učenju hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika koji su podijeljeni po stupnjevima od A1 do C2. Svi se udžbenici razlikuju po tome jesu li ih napisali izvorni govornici hrvatskoga jezika ili inozemni kroatisti, kojim su korisnicima namijenjeni i kojoj su razini učenja namijenjeni (Jelaska i sur. 2005: 219). Svaki nastavnik prije početka tečaja mora izabrati odgovarajući udžbenik. Pri odabiru udžbenika za učenje stranog jezika nastavnici su najčešće vođeni svojom intuicijom, a veliku ulogu u izboru imaju zanimljivost, korisnost, teme, izgled i sl. (Jelaska i sur. 2005: 226). Postoji manjak udžbenika za učenje stranog jezika na srednjim, naprednim stupnjevima, ali i udžbenika za poslovni jezik i pojedine struke (Jelaska i sur. 2005: 225). Upravo je zbog toga nastavnicima jako teško izabrati udžbenike jer je svaki učenik drugačiji i na drugačiji način i drugačijim

intenzitetom uči jezik. Zato se nastavnici uz udžbenik, koji bi trebao biti glavna nit vodilja u nastavi, često služe i drugima izvorima i materijalima koji im pomažu u poučavanju.

Tekst je jedno od osnovnih sredstava upoznavanja učenika s kulturom, životom i specifičnostima zemlje, a također pomaže u razvijanju jezične kulture i osjećaja za jezik (Skrljarov 1993: 106). U nastavi se tekstovi obično dijele na literarne (književnost) i informativne (teorija). Književni su tekstovi odlomci iz većih književnih djela i pomoću takvih jezičnih materijala učenici usvajaju nove riječi, razvijaju vještinu čitanja s razumijevanjem, prepričavanja, upoznaju se s novim jezičnim sredstvima, načinima izražavanja te primjenjuju teorijsko znanje u praksi.

Informativni su tekstovi „po sadržaju obično situacijski razgovori, opisi predmeta, situacija i događaja, izvještavanje o kulturi naroda, zanimljivostima iz života i prirode te teorijsko znanje o jeziku“ (Skrljarov 1993: 194). Takvi informativni tekstovi zastupljeni su u udžbenicima stranog jezika na nižim razinama. Zbog toga je jako važno da su informacije znanstveno utemeljene i točne, ali i da su pristupačne i prihvatljive učeniku, stoga je jedan od kriterija oblikovanja udžbenika didaktička obrada obrazovnih sadržaja.

5.3. Zadatci

Podrazumijeva se da se u svakom udžbeniku nalaze i zadatci za vježbu i lakše usvajanje gradiva. Zadatci osim učenicima dobro dođu i nastavnicima koji tako mogu vidjeti koliko je koji učenik usvojio određeno gradivo.

Zadatci iz udžbenika analizirani su prema podjeli na zadatke otvorenoga i zadatke zatvorenoga tipa. Zadatcima otvorenoga tipa pripadaju: zadatci dopunjavanja, zadatci kratkih odgovora, zadatci produženog odgovora te zadatci esejskog tipa. Zadatcima zatvorenoga tipa pripadaju: zadatci alternativnog izbora, zadatci višestrukog izbora, zadatci povezivanja i sređivanja, zadatci višestrukih kombinacija te zadatci redanja. Sve vrste zadataka imaju svoje prednosti, ali i nedostatke. Zadatci su pogodni za ispitivanje različitih obrazovnih ciljeva (Vidović Vizek 2003: 428).

5.3.1. Zadatci otvorenoga tipa

Kao što je već spomenuto, zadatcima otvorenoga tipa pripadaju: zadatci dopunjavanja, zadatci kratkih odgovora, zadatci produženog odgovora te zadatci esejskog tipa.

Zadatci dopunjavanja primjereni su za ispitivanje činjeničnoga znanja, ali i razumijevanja, a njihova je najveća prednost to što u potpunosti isključuju mogućnost učeničkog pogađanja točnog odgovora. U zadatcima dopunjavanja najčešće su zadane rečenice u kojima nedostaje jedna ili više riječi koje učenik treba nadopuniti (Vidović Vizek 2003: 433).

U zadatcima kratkih odgovora i zadatcima produženog odgovora od učenika se traži da daju odgovor na postavljeno pitanje. Te se vrste zadataka najčešće koriste za provjeru razumijevanja riječi, pojmova i ideja. Njihova je najveća prednost, kao i kod zadataka dopunjavanja, što gotovo u potpunosti isključuju mogućnost učenikova pogađanja odgovora (Vidović Vizek 2003: 433).

Zadatci esejskog tipa najčešće su u obliku pitanja na koje treba dati opširniji odgovor. Zadatci esejskog tipa „najčešće se koriste kako bi se ispitalo poznavanje i razumijevanje nekih definicija, usporedba važnih pojmova, sposobnost učenika da analizira, sintetizira, kombinira ili prosuđuje neke pojmove, zakonitosti ili događaje.“ (Vizek Vidović 2003: 429). Najveća je prednost zadataka esejskoga tipa, kada gledamo na učenje hrvatskoga kao stranoga jezika, što učenik mora prvo razumjeti pitanje na koje treba odgovoriti, a osim toga treba se koristiti hrvatskim riječima i gramatikom kako bi uopće mogao oblikovati rečenice.

5.3.2. Zadatci zatvorenoga tipa

Zadatcima zatvorenoga tipa pripadaju: zadatci alternativnog izbora, zadatci višestrukog izbora, zadatci povezivanja i sređivanja, zadatci višestrukih kombinacija te zadatci redanja.

U zadatcima alternativnog izbora učeniku su ponuđena dva moguća rješenja, a to su najčešće *točno* i *netočno*. Tom se vrstom zadataka provjerava poznavanje činjenica i razumijevanje uzročno-posljedičnih odnosa. Najveći je nedostatak te vrste zadataka velika mogućnost pogađanja točnog odgovora. Kada učenik i ne zna odgovor ima mogućnost 50 % da odgovori točno (Vidović Vizek, 2003: 436).

Zadatcima višestrukog izbora ispituje se poznavanje činjenica i razumijevanje principa te primjena znanja. Ova je vrsta zadataka „sastavljena od pitanja ili tvrdnje i više predloženih odgovora među kojima učenik mora izabrati točno rješenje. Broj predloženih rješenja može

varirati no najčešće je predloženo četiri do pet odgovora.“ (Vidović Vizek 2003: 437). U toj je vrsti zadatka smanjena mogućnost pogađanja zbog većeg broja ponuđenih odgovora od kojih je samo jedan točan, ali postoji i mogućnost pogađanja.

Zadatci povezivanja i sređivanja sastoje se „od uvodne tvrdnje ili pitanja i dva stupca podataka koje valja međusobno povezati. Stupci mogu biti s jednakim brojem podataka pa govorimo o *ujednačenom* tipu zadataka povezivanja ili jedan stupac ima više podataka pa govorimo o *neujednačenim* zadacima.“ (Vidović Vizek 2003: 438). Tom se vrstom zadataka ispituje učenikova sposobnost povezivanja u parove prema određenom pravilu.

Zadatci višestrukih kombinacija vrlo su slični zadacima višestrukog izbora. Sastavljeni su od pitanja ili tvrdnje i više predloženih odgovora. Razlika između zadataka višestrukog izbora i zadataka višestrukih kombinacija je više mogućih točnih odgovora (Vidović Vizek 2003: 438).

Zadatci redanja od učenika traže da oblikuju zadani niz prema kronološkom redosljedju ili određenom svojstvu (Vidović Vizek 2003: 438).

5.4. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika

Udžbenici za učenje stranih jezika osim jezičnih sadržaja upoznaju učenika i s kulturom zemlje čiji jezik uče. Jezični su sadržaji oni koji u takvoj vrsti udžbenika prevladavaju, ali postoje manji odjeljci u udžbeniku u kojima je zastupljen i kulturološki sadržaj. Kulturološki je sadržaj važan jer svaka zemlja ima svoje znamenitosti, posebnosti, običaje i bogatu kulturu i gastronomiju s kojima bi se učenici trebali upoznati.

5.5. Vizualni elementi u udžbeniku

Iako učenje stranoga jezika često povezujemo s mlađom životnom dobi, danas u vrijeme velikih migracija često imamo odrasle ljude koji su dužni prema zakonu poznavati jezik zemlje u kojoj žive. Udžbenici stranog jezika, zbog različitih razloga, sadrže fotografije, skice i ilustracije. Vidjet ćemo kasnije u radu da kod nekih udžbenika fotografije imaju pedagoško-didaktičku ulogu, a negdje one služe kako bi ispunile prostor. Ilustracije i skice najčešće su u

crno-bijeloj tehnici i imaju pedagoško-didaktičku ulogu jer se na njima nešto prikazuje, objašnjava ili daje primjer.

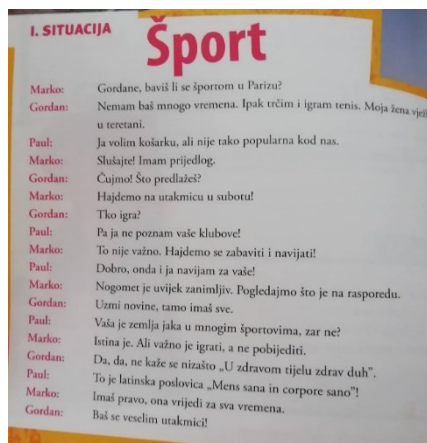
5.6. *Dobro došli 1*

Udžbenik *Dobro došli 1*, autorice Jasne Barešić, sastoji se od udžbenika i rječnika za učenje hrvatskoga jezika. Rječnik osim hrvatskoga prijevoda sadrži engleski, njemački, talijanski i španjolski prijevod. Udžbenik se sastoji od 24 cjeline. Namijenjen je temeljnim korisnicima koji se tek susreću s hrvatskim jezikom. Udžbenik je sastavljen od kratkih dijaloga i zadataka pa zapravo možemo reći da ima i ulogu vježbenice. Kako bi se učenici mogli služiti udžbenikom, uz njega moraju imati i gramatiku *Dobro došli 1* u kojoj se osim gramatike nalaze i rješenja zadataka. Udžbenik na svojim stranicama upućuje učenike na kojoj se stranici u gramatici nalazi objašnjenje. U gramatici su gramatički sadržaji detaljno objašnjeni na engleskom, njemačkom, talijanskom i španjolskom jeziku kako bi učenik što brže i učinkovitije savladao osnove hrvatskoga jezika.

5.6.1. *Tekstovi*

U udžbeniku se nalaze informativni tekstovi koji su označeni kao „situacije“. U svakoj cjelini nalazi se više tekstova na samome početku. Svi tekstovi oblikovani su kao dijalozi i pisani su standardnim hrvatskim jezikom. Tekstovi su kratki i jednostavni u početnim cjelinama, a kasnije postaju duži i zahtjevniji. U tekstovima se učenici upoznaju s novim riječima koje kasnije trebaju koristiti u odgovorima na pitanja jer se nakon svakog dijaloga nalazi rubrika „razgovarajmo“ u kojoj učenici trebaju odgovoriti na pitanje. Udžbenik nije jezično zahtjevan već je prilagođen A1 razini. Uočili smo kako se u sadržaju 13. cjeline zove *Sport, Telefonski razgovor*, a u naslovu cjeline nosi naziv *Šport, Telefonski razgovor*. Velika prednost udžbenika je što upućuje na gramatiku u kojoj se nalaze i rješenja zadataka pa ako korisnik samostalno uči jezik, što bi bilo uistinu teško, ima mogućnost provjeravanja odgovora.

13. SPORT; TELEFONSKI RAZGOVOR

Slika 1. Razlika u nazivu cjeline u sadržaju (sport) i u cjelini (Šport)

Prva cjelina *Upoznavanje* sadrži kratke dijaloge koji su prilagođeni prvom susretu s novim jezikom. Zatim slijedi *Predstavljanje* gdje se u dijalogu koriste riječi iz prve cjeline. Cjelina *U učionici* upoznaje učenika sa situacijom u kojoj se on trenutačno nalazi. Cjelina *Razgovor*, *U kafiću* također prikazuje učeniku svakodnevne situacije u kojima se može zateći, a isto je i u cjelinama *Na ulici*, *Kod kuće* i *U stanu*, *Ručak*. Cjelina *Pred odlazak*, *U gradu* donosi novi vokabular, te se od učenika zahtijeva upotrebljavanje naučene gramatike kao i vokabulara iz prethodnih cjelina. *Pred odlazak u školu*, *Zagrebački promet* upoznaje učenika s prometnicama u Zagrebu, ali isto tako i u većini ostalih hrvatskih gradova. *Mladost-ludost* cjelina je koja donosi mnogo novih riječi, ali i upoznaje s običajem dolaska gostiju i objeda. *Susret*, *U kupaonici* cjelina je koja se odnosi na svakodnevni sadržaj koji je najvažnija odrednica A1 razine prema ZEROJ-u. Od svih hrvatskih gradova, naglasak je na Zagrebu i okolici pa tako imamo cjelinu *Zagrebačka okolica*; *Gornji grad*, *Na Dolcu* i *Zagreb, čist grad*. Još neke cjeline koje se odnose na svakodnevnicu jesu: *Na koncertu*, *U pauzi*; *Pokloni-darovi*, *U banci*; *Na pošti*, *U vlaku*, *Razgovor*. Jedina cjelina u kojoj možemo upoznati i druge dijelove Hrvatske je *Hrvatske pokrajine*, a to su Istra, Plitvička jezera, Đakovo i Osijek.

Gramatika sadrži definicije i objašnjenja. Sadržajno prati udžbenik i razumijevanje udžbenika koje bez gramatike ne bi bilo moguće. Isto kao u rječniku, i u gramatici se nalazi prijevod na engleskom, njemačkom, talijanskom i španjolskom jeziku, što je velika prednost ako se osoba želi samostalno koristiti udžbenikom jer je tako pokriveno veliko govorno područje. Osim gramatike, u drugom priručniku nalaze se rješenja za sve zadatke raspoređene po cjelinama.

5.6.2. Zadatci

U udžbeniku se nalaze brojni zadatci otvorenog i zatvorenog tipa. Udžbenik zahtijeva da se učenici koriste dijalozima koji se nalaze na početku. Osim u odgovorima na pitanja, učenik dijaloge može iskoristiti i kod drugih vrsta zadataka koji se nalaze uz tu cjelinu. U udžbeniku se nalaze sve vrste zadataka otvorenog tipa. U početnim ćemo cjelinama tako pronaći zadatke dopunjavanja, kratkih odgovora i produženih odgovora, a u 4. cjelini *Razgovor, U kafiću* nalazi se prvi zadatak esejskog tipa gdje se traži da učenik napiše kratak sadržaj 4. cjeline. Takav je zadatak poprilično zahtjevan za A1 razinu jer se u ZEROJ-u za A1 razinu navodi da će učenik moći napisati kratku i jednostavnu razglednicu ili ispuniti najbitnije podatke o sebi (ZEROJ 2005: 27). Od zadataka zatvorenoga tipa u udžbeniku možemo vidjeti zadatke povezivanja i sređivanja, zadatke višestrukog izbora i zadatke redanja. Zadatke višestrukog izbora i zadatke redanja pronalazimo u pitalicama gdje se učenike upoznaje s hrvatskim obilježjima. Zadatci alternativnog izbora i zadatci višestrukih kombinacija nisu prisutni u udžbeniku. Zadatci u udžbeniku imaju vrlo kratko objašnjenje kako bi ih učenici mogli razumjeti, a upravo se to i navodi u ZEROJ-u: učenik „može pratiti kratke, jednostavno pisane upute.“ (ZEROJ 2005: 73). Svi zadatci u udžbeniku osmišljeni su za samostalno učenikovo rješavanje jer nigdje nema naputka da se zadatci rješavaju u paru.

U gramatici nema zadataka, nego ona služi kako bi učenici mogli riješiti zadatke u udžbeniku. Gramatika sadrži samo vrlo sažeta objašnjenja kako bi učenik shvatio određeno jezično gradivo, ali bez gramatike učenik se ne može koristiti udžbenikom.

5.6.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika

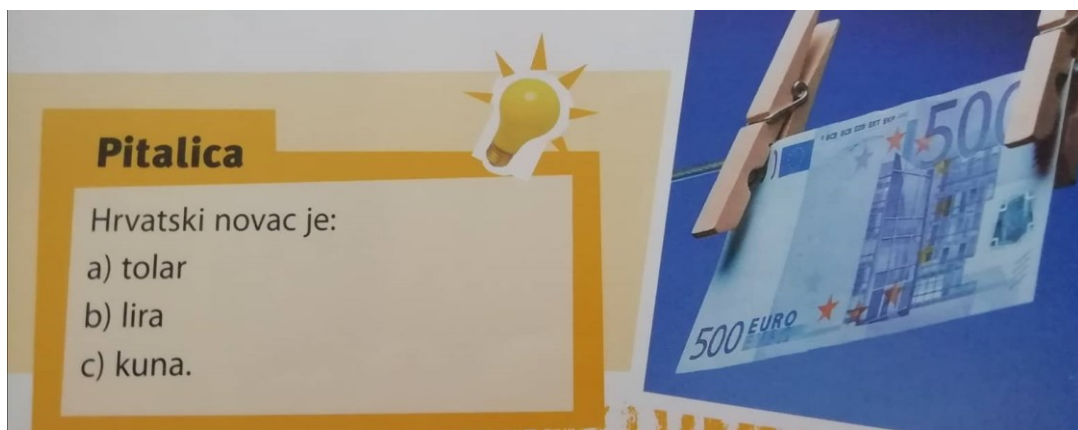
Udžbenik je uistinu bogat jezičnim sadržajem. Osim samih tekstova, postoje brojni zadatci koje se odnose na sam jezik gdje učenici osim riječi uče i druga obilježja hrvatskog jezika. U prvoj cjelini učenik uči zamjenice, imenice i prezent, a u ostalim lekcijama izmjenjuju se padeži i niječni oblik prezenta kao i nastavci. Nakon toga slijedi množina imenica i različiti oblici zamjenica, pridjevi, brojevi, a od glagola kreće se na perfekt glagola koji se često koriste u svakodnevnom govoru (*živjeti, voljeti, željeti, svidati se, boljeti, plakati, plaćati, htjeti*), futur, a završava se s perfektom glagola *htjeti*, glagolskim vidom i promjenom zvučnih i bezvučnih suglasnika. Jedna od težih jezičnih cjelina za A1 razinu bile bi zbirne imenice, ali one su dobro objašnjene u gramatici. U svim oblicima koji su podložni deklinaciji ona se pojašnjava i traži u

zadacima. U pitalicama koje se nalaze u svakoj cjelini učenici nauče jedan podatak o Hrvatskoj. Neki tekstovi u udžbeniku prožeti su kulturološkom obilježjima pa se tako u 2. cjelini *Predstavljanje* spominje otac hrvatske književnosti Marko Marulić. Osim u tekstovima, kulturološka obilježja nalaze se i na fotografijama kojima udžbenik obiluje pa tako često možemo pronaći sliku neke građevine i njezin naziv. Naglasak je u udžbeniku na Zagrebu i gotovo su svi kulturološki sadržaji i fotografije o Zagrebu i bližoj okolini.

Kada uspoređujemo udžbenik i gramatiku, svakako se u gramatici nalazi mnogo više jezičnih sadržaja jer se u njoj nalaze objašnjenja i primjeri, a u udžbeniku se primjenjuje znanje koje je učenik stekao.

5.6.4. Vizualni elementi u udžbeniku

U udžbeniku *Dobro došli 1* nalazi se mnogo fotografija, neke od fotografija imaju pedagoško-didaktičku ulogu, ali većina fotografija prikazuje ljude i služi samo da popuni prostor. Uočili smo da se uz pitalice nalaze zbunjujuće fotografije pa se tako u 3. cjelini *U učionici* učenicima postavlja pitanje „Hrvatski novac je: a) tolar b) lira c) kuna.“ (Barešić 2010: 21), a na fotografiji pored pitalice stoji slika eura. U nekim lekcijama fotografije se koriste kako bi učenici prepoznali neku stvar ili predmet te nadopunili odgovor.

Slika 2. Primjer pitalice u udžbeniku *Dobro došli 1*

5.7. Učimo hrvatski 1

Učimo hrvatski 1 udžbenik je koji su uredile dvije autorice, a to su Vesna Kosovac i Vida Lukić. U predgovoru udžbenika *Učimo hrvatski 1* opisano je da je on namijenjen za A1 razinu, prvi stupanj učenja hrvatskoga jezika. Objasnjeno je čemu udžbenik služi i koja mu je svrha, a isto tako s čime se osoba koja kreće učiti hrvatski jezik može susresti. Sadrži osnovni vokabular, strukture i fraze svakodnevne jednostavne komunikacije na hrvatskom jeziku. Udžbenik služi učenicima kako bi olakšao savladavanje usmenog i pismenog izražavanja i upoznao ih s hrvatskom kulturom i civilizacijom. *Učimo hrvatski 1* u jednoj knjizi obuhvaća udžbenik, vježbenicu, pregled gramatike na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku, abecedni rječnik na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku, snimke tekstova nastavnih cjelina i rješenja svih zadataka. U udžbeniku se nalazi osam nastavnih cjelina i dva ponavljanja. U kompletu s udžbenikom nalazi se i snimljeni materijal na CD-u. Takva koncepcija omogućuje učenje hrvatskog jezika uz pomoć profesora ili samostalno, kako navode autorice Vesna Kosovac i Vida Lukić u predgovoru.

5.7.1. Tekstovi

U udžbeniku se nalazi osam nastavnih cjelina i dva ponavljanja. U uvodnoj cjelini *Slova i brojke* učenici uče čitati i pisati hrvatsku abecedu. Uče brojati od jedan do deset. Prva nastavna cjelina nosi naslov *Odakle sam?*. Učenici trebaju naučiti riječi koje će im pomoći kod predstavljanja kada budu morali reći odakle su, a u tome će im pomoći i zamjenice. Druga je cjelina *Tko sam, što sam?*. Treća cjelina *Gdje živimo?* zahtijeva od učenika poznavanje prethodno naučene gramatike. U 3. cjelini osim gramatike učenici uče boje i riječi koje su im potrebne za opis svoje sobe. Rubrika „naučili ste“ i broj stranica u vježbenici nalaze se na kraju cjelina. Četvrta cjelina *Volim, ne volim* zasićena je gramatikom. U toj cjelini uče brojeve od 11 do 20. Nakon četvrte cjeline u udžbeniku nalazi se *Prvo ponavljanje*. Peta cjelina nosi naziv *To je život*, a u njoj će učenici naučiti hrvatske nazive za dane u tjednu, odgovoriti na pitanje *koliko je sati* itd. Šesta cjelina *U kafiću* odnosi se na svakodnevicu s kojom se učenici najčešće susreću. U sedmoj cjelini *Moja obitelj* učenici uče nazive obiteljskih odnosa i moraju ispuniti obiteljsko stablo. Uče također redne brojeve i hrvatske nazive za mjesece u godini. Osmo cjelina nosi naziv *Pošta i banka*. Sam naziv otkriva što se uči u toj cjelini. Učenici uče riječi koje su im potrebne za komunikaciju u pošti i banci. Na kraju cjeline uče se brojevi do sto i nalazi se stalna

rubrika naučili ste i broj stranice u vježbenici. Nakon te cjeline dolazi *Drugo ponavljanje* koje je nešto zahtjevnije od prvoga. Zadatci su prilagođeni udžbeniku, tj. ako je učenik savladao nastavne cjeline bez problema može riješiti zadatke.

U udžbeniku postoje dijalozi koji imaju ulogu zadatka, ali ne postoje tekstovi kao u ostalim udžbenicima. Tekstove pronalazimo u vježbenici i oni su informativnog tipa. U rubrici *Jeste li znali?* učenici mogu pročitati zanimljivosti o hrvatskim običajima, građevinama, nazivima mjeseci itd. Uz udžbenik nalazi se i vježbenica koja sadržava brojne zadatke povezivanja, nadopunjavanja, izbacivanja uljeza, zaokruživanja, pisanje samostalnoga teksta i brojne druge.

Pročitajte i odgovorite na pitanja.

Jeste li znali?

Imena mjeseca u hrvatskom dobila su ime po običajima. Primjerice, siječanj. Vrijeme je hladno i ljudi **sijeku** drva da griju kuće. U travnju **raste trava**. Lipanj je dobio ime po **lipi**, koja tada miriše. U srpnju **srpom** režu biljke. U kolovozu **kola voze** usjeve kući. U listopadu **pada lišće**. Jedanaesti mjesec je hladan, zato je **studen**i. A u prosincu (pro)sipa snijeg.

1. Koji je mjesec hladan?
2. Što ljudi sijeku u siječnju?
3. Što raste u travnju?
4. Što miriše u lipnju?
5. Zašto se kolovoz tako zove?
6. Što pada u listopadu?
7. Koje vam se ime najviše sviđa?

Slika 3. Rubrika *Jeste li znali?* u udžbeniku *Učimo hrvatski 1*

5.7.2. Zadatci

Udžbenik je vrlo dobro osmišljen. Zadatci zahtijevaju od učenika logičko zaključivanje, ali i više kognitivne razine znanja. Zadatci nisu komplicirani i prilagođeni su A1 razini. U nastavnim cjelinama uvijek se donosi nešto novo i zanimljivo pa tako ne dolazi do monotonije. Uz udžbenik nalazi se i vježbenica koja sadržava brojne zadatke povezivanja, nadopunjavanja, izbacivanja uljeza, zaokruživanja, pisanje samostalnoga teksta i brojne druge. Vježbenica je

zanimljiva i zbog rubrike *Jeste li znali?* jer učenicima daje mogućnost da nauče nešto više o Hrvatskoj, ali isto tako ih potiče da sami istraže nešto što ih zanima.

U uvodnoj se cjelini nalaze zadatci slušanja, ponavljanja, pridruživanja riječi uz zadanu sliku, izbacivanje riječi koja ne pripada nizu i čitanje riječi. Učenike se upućuje na rad u paru i mnogo je zadataka u kojima učenici moraju čitati riječi. Tako vježbaju slova, ali i brže pamte hrvatske riječi. U ovoj cjelini postoje i zanimljive igrice pogađanja riječi. Na kraju cjeline nalazi se rubrika naučili ste i učenike se upućuje na zadatke u vježbenici. U 1. cjelini nalaze se zadatci povezivanja slike s tekstom, umetanje glagola u rečenicu, slušanja i odgovaranja na pitanje te nadopunjavanje teksta zadanim riječima ili riječima koje nedostaju. Zanimljivo je to što uče o zemljama i gradovima i na kraju se nalazi kviz – *Odakle je?*. Kao zadnji dio cjeline nalazi se rubrika *Naučili ste* u kojoj se donose riječi hrvatskog jezika koje učenik treba prevesti na svoj jezik i zapisati. Učenicima se postavljaju pitanja u kojima se traži primjena gradiva iz cjeline (npr. *Kažite nešto o sebi? Gdje živite? Što ste po nacionalnosti? Koji jezik govorite?*). Često je predložen rad u parovima ili skupinama. U *Prvom ponavljanju* nalaze zadatci koji se odnose na prve četiri cjeline. Postoje različite vrste zadataka otvorenog, ali i zatvorenog tipa koje od učenika zahtijevaju poznavanje naučenog gradiva. *Drugo ponavljanje* nešto je zahtjevnije od prvoga, ali zadatci su prilagođeni udžbeniku, tj. ako je učenik savladao nastavne cjeline, bez problema može riješiti zadatke.

U udžbeniku se osim standardnih zadataka otvorenog i zatvorenog tipa nalazi još mnogo kreativnih zadataka koje možemo nazvati ostalim zadatcima (kvizovi, križaljke i rebusi). Ostali zadatci služe kako bi razbili monotoniju u udžbeniku i učeniku osim znanja, koje se podrazumijeva, pružile zabavni i natjecateljski sadržaj.

5.7.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika

Od gramatike u 1. cjelini uče se upitne riječi, prezent glagola biti, muški, ženski i srednji rod. U drugoj cjelini učenici uče pridjeve, glagol *imati*, zamjenice *ona* i *on*, prezent pomoćnog glagola *biti*, prezent glagola *živjeti* i *govoriti* te nominativ jednine imenica i pridjeva. U 3. cjelini uče se prijedlozi s genitivom, prijedlozi s lokativom, nominativ množine imenica i pokazne zamjenice *ovaj*, *ova*, *ovo*. Četvrta cjelina od gramatike sadrži prezent glagola *voljeti*, infinitiv glagola ili imenice u akuzativu, prezent glagola *imati*, akuzativ jednine imenica muškog, ženskog i srednjeg roda i lokativ jednine svih rodova. Od gramatike u 5. cjelini trebaju naučiti prezent glagola sa sufiksom *-a* i *-i*, prezent glagola *ići* i vremenske priloge. *U kafiću* donosi znanje o imperativu i učenike upoznaje s riječima koje su im potrebne u svakodnevnoj

komunikaciji kada trebaju nekakvu hranu i piće. Od gramatike u 7. cjelini uče samo posvojne zamjenice. Osma cjelina nosi naziv *Pošta i banka*. Učenici uče riječi koje su im potrebne za komunikaciju u pošti i banci. Gramatike je u ovoj cjelini više, a obuhvaća prezent glagola *moći*, prezent glagola *željeti* i dativ jednine imenica muškog i ženskog roda.

Kulturološki sadržaj u udžbeniku samo je dotaknut u slikama ili se spominje u zadacima, ali se zato u udžbeniku nalazi već spomenuta rubrika *Jeste li znali?* u kojoj će učenici moći u informativnim tekstovima pročitati i saznati nešto više o Hrvatskoj.

5.7.4. Vizualni elementi u udžbeniku

U ovom udžbeniku posebna je pozornost pridana vizualnim elementima. To se može uočiti već na naslovnoj stranici gdje autorice donose prikaz Hrvatske u fotografijama. Osim fotografija, u udžbeniku pronalazimo mnogo ilustracija koje su u boji, a u 7. cjelini *Moja obitelj* vidimo ilustraciju koja izgleda kao da ju je nacrtalo dijete. U kvizovima koje možemo pronaći u nekim cjelinama, npr. 1. cjelina *Odakle sam?*, vidimo kako su autorice uistinu pazile da svaka fotografija prikazuje obilježje ili da je uistinu proizvedena u zemlji koju učenici trebaju prepoznati. Uz tako osmišljeno oblikovanje udžbenika, učenicima će rad biti zanimljiviji, a privlačnim slikama i bojama koje su bitno obilježje udžbenika učenici će s lakoćom uz pomoć nastavnika savladati A1 razinu.

5.8. *Croatian Trough Conversation*

Croatian trough Conversation (Hrvatski u razgovoru) udžbenik je Mladena Engelsfelda, hrvatskog povjesničara i anglista, iz 1972. Udžbenik se sastoji od 30 vježbi i rječnika frazema. Svaka je riječ naglašena. Poslije svake vježbe nalazi se popis riječi i frazema koji se u toj vježbi koriste. U predgovoru se navodi da je udžbenik zapravo jezični tečaj koji je namijenjen „svima onima iz zemalja engleskoga jezičnog područja koji žele steći osnove suvremenoga govornog hrvatskog jezika.“ (Engelsfeld 2000: 4). Nedostatak je udžbenika upravo to što ga može koristiti samo osoba koja dobro poznaje engleski jezik jer su sve upute na engleskom pa se tako smanjuje mogućnost korištenja ostalim govornim skupinama koje ne govore engleski jezik, iako se poznavanje engleskoga jezika u današnje vrijeme podrazumijeva.

5.8.1. Tekstovi

Na početku svake vježbe nalaze se dijalози u kojima je svaka riječ naglašena. Osoba koja ne poznaje hrvatski jezik zasigurno nije upoznata s glasovnim sustavom i naglašene riječi neće mu biti od velike pomoći. Tekstovi s kojima se učenik susreće su jednostavni i kratki. Tekstovi sa svakom vježbom postaju sve duži, ali ne i zahtjevniji. Rečenice su vrlo kratke i razumljive, a razumijevanju pridonosi i popis riječi koji možemo pronaći nakon svakog dijaloga. Svi tekstovi s kojima se susrećemo su informativni, a oni obiluju nepoznatim riječima iako bi se moglo reći kako je u ovom udžbeniku veći naglasak stavljen na gramatiku.

Prva vježba nosi naziv *Dobro jutro*, nakon nje slijede tipične vježbe za A1 razinu *Što radite?*, *Govorite li hrvatski?*, *Dolazak u Zagreb*, *U hotelu „Esplanade-interkontinental“* i *Doručak*. Nakon toga slijedi nekoliko vježbi koje se odnose na Maticu iseljenika, pa možemo zaključiti koja je ciljana skupina autora za oblikovanje ovoga udžbenika. Deseta vježba *U automobilu* odnosi se na prijevozna sredstva, a 11. vježba zastarjela je za današnje vrijeme i nosi naziv *U prodavaonici gramofonskih ploča*. Neke od svakodnevnih situacija s kojima se učenici mogu susresti donesene su u vježbama *U banci*, *Na balkonu bakine kuće*, *U restoranu* i *Na povratku iz kina*. Zagreb se u svim udžbenicima najčešće spominje, ali ovdje imamo vježbe *Šetnja Samoborom*, *Izlet u Hrvatsko Zagorje* i *Dubrovnik*. Svaka od vježbi započinje kratkim dijalogom, a kasnije je naglasak na gramatici.

5.8.2. Zadatci

Najčešći su tipovi zadataka u ovom udžbeniku zadatci prijevoda s engleskog na hrvatski ili s hrvatskog na engleski jezik, a njih ne možemo svrstati ni u zadatke otvorenog ni u zadatke zatvorenog tipa. Postoje zadatci prebacivanja jednine imenica u množinu, ali kako je već spomenuto većinom je riječ o prijevodu. Na kraju svake vježbe nalaze se tri ili četiri zadatka koji su poprilično jednolični pa bi tako nastavnik koji se koristi ovim udžbenikom imao posla oko oblikovanja zadataka koji će učenicima biti zanimljiviji.

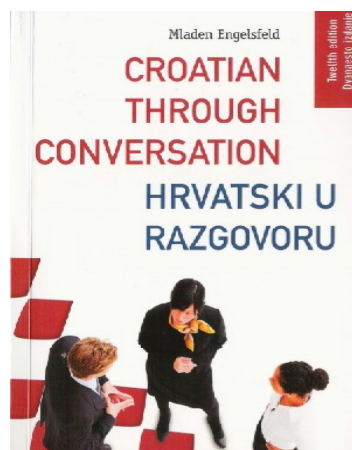
5.8.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika

Udžbenik obiluje jezičnim sadržajima i autor je u ovom udžbeniku stavio naglasak upravo na jezik. Na prvu se činilo kako u udžbeniku ima previše jezičnog sadržaja za A1 razinu, ali nije tako. U ovom udžbeniku nalaze se isti jezični sadržaji kao i u hrvatskim udžbenicima, koje smo ranije analizirali, samo je ovdje taj sadržaj malo proširen ili bolje rečeno detaljnije objašnjen. Prve dvije vježbe služe upoznavanju glasova hrvatskoga jezika, a nakon toga autor kreće na imenice, zamjenice i glagole. Prvo učenike upoznaje s prezentom raznih glagola (*imati, voljeti, ići, kupovati, moći, htjeti*). Nakon toga slijede zbirne imenice, pridjevi, prilozi i množina imenica. Ostala glagolska vremena i načini nisu toliko zastupljeni u udžbeniku pa je tako perfekt objašnjen u dvije vježbe, a futur, kondicional, imperativ i imperfekt samo u jednoj. U hrvatskim udžbenicima kondicional se na A1 razini i ne spominje.

U ovom udžbeniku ne možemo govoriti o kulturološkim sadržajima jer se u dijalozima samo spominju neka mjesta i značajke tih mjesta, a naglasak je ponovno na Zagrebu. Nastavnik bi koristeći se ovim udžbenikom učenike trebao uputiti na druge izvore kako bi bolje upoznali hrvatsku kulturu.

5.8.4. Vizualni elementi u udžbeniku

Jedini vizualni element s kojim se susrećemo je naslovna stranica udžbenika na kojoj su prikazane tri osobe koje razgovaraju, a iza njih nalaze se crveni i bijele kvadratići koji su jedno od obilježja naše zemlje. Očito je kako autor smatra da fotografijama, slikama i ilustracijama nije mjesto u ovom udžbeniku, a to je možda i zbog toga što je uistinu naglasak stavio na jezik.

Slika 4. Naslovnica udžbenika

5.9. Colloquial Croatian

Celia Hawkesworth autorica je udžbenik *Colloquial Croatian*. Udžbenik se sastoji od 20 cjelina, a osim udžbenika učenici se mogu koristiti CD-om i kasetom. Ovaj udžbenik također je namijenjen engleskim govornicima, ali autorica smatra: „Imajući na umu velik broj engleskih govornika širom svijeta, nema sumnje da je svakome piscu od koristi biti dostupan na engleskom jeziku – to znači da njihova djela može čitati mnoštvo čitatelja u mnogo različitih zemalja, uključujući kulture u kojima je čitanje prijevoda normalna stvar.“² Autorica dakle smatra da je to što je udžbenik na engleskom velika prednost jer se u današnje vrijeme gotovo podrazumijeva da svi znaju engleski jezik. U udžbeniku su dakle sva objašnjenja na engleskom jeziku. U udžbeniku se nalazi sažetak gramatike na engleskom jeziku, rješenja zadataka i rječnik, hrvatsko-engleski i englesko-hrvatski.

5.9.1. Tekstovi

Kao i u svim udžbenicima dosad, u cjelinama se daju informativni tekstovi koji su oblikovani kao dijalози, a velika je prednost ovoga udžbenika CD s kojega učenici mogu slušati dijaloge. CD je mnogo bolje rješenje od naglasaka iz prethodnog udžbenika jer ovako učenik može čuti kako se koja riječ izgovara. U ovom udžbeniku ispod dijaloga donosi se popis nepoznatih riječi i fraza. Nekada nailazimo na arhaične riječi i izraze.

Prva cjelina nosi naziv *Na putu* i učenici osim riječi uče reči iz koje zemlje dolaze. *Razgovor na putovanju*, *Svatko ide na svoju stranu*, *Dolazak u hotel* i *Razgovor o stanu* cjeline su u kojima se donosi novi vokabular. Nakon toga slijede cjeline o svakodnevnim situacijama s kojima se učenici mogu susresti: *Na pošti*, *U restoranu*, *Na ulici* i *Posjet prijateljima*. Nakon toga jedna od cjelina odnosi se na obiteljske odnose. *Putni planovi* cjelina je koja priprema učenike na vokabular i fraze koje će im trebati na putovanju. Za razliku od prethodnog udžbenika koji govori o odlasku u kino, u ovom udžbeniku cjelina nosi naziv *U kazalištu*. Neke od cjelina su još *Pakiranje*, *Povratak*, *U kvaru* i *U kupnji*. U cjelini *U kvaru* autor donosi ilustraciju auta i naziv opreme što i nije jedna od odrednica ZEROJ-a s kojom bi se učenik trebao upoznati na početnoj razini učenja jezika. *Prometna nesreća* i *Razgovor o svakodnevnom*

² <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/velika-sam-obozaateljica-gundulica-i-drzica-20130417> (16. 8. 2019).

životu cjeline su u kojima se od učenika zahtijeva usvajanje svega što su naučili. Dvadeseta cjelina nosi naziv *Na kraju* i u njoj nemamo dijalog nego pismo.

5.9.2. Zadatci

Od zadataka otvorenog tipa u udžbeniku pronalazimo zadatke dopunjavanja, zadatke kratkog i produženog odgovora. Od zadataka zatvorenog tipa tu su zadatci višestrukog izbora i zadatci redanja. Nezaobilazni su zadatci i u ovome udžbeniku zadatci prevođenja na hrvatski ili engleski jezik. Kod nekih zadataka daje se primjer rješavanja, a negdje ne. Očito je riječ o procijeni autorica gdje bi to bilo potrebno, a gdje ne. U 2. cjelini *Razgovor o putovanju* u jednom od zadataka daje se netočan primjer i ispravlja točan i to je jedini tip takvog zadatka u svim analiziranim udžbenicima. Zadaci esejskog tipa ne javljaju se ni u 20. cjelini gdje učenici uče o pismu.

5.9.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika

Kao i u prvom analiziranom udžbeniku na engleskom jeziku, i u ovome je naglasak na jezičnim sadržajima, a kulturološki dio gotovo je u potpunosti zanemaren. Učenik se od prve cjeline upoznaje s jezičnim sadržajima, tj. naglasak je na gramatici. Čini se kako je gramatike previše, ali ona je učeniku bitna da bi se mogao pravilno koristiti jezikom. Autorice učenika upoznaju s kulturnim sadržajima Zagreba, a ostali gradovi gotovo se i ne spominju, samo Plitvička jezera u cjelini *Polazak*.

Autorica započinje s gramatičkim primjerima koji se odnose na jedninu i množinu imenica, zamjenica, a zatim imamo deklinacije i pridjeve. Glagolska vremena donose se u posebnim cjelinama, svako glagolsko vrijeme ili način u jednoj. Prvo prezent i infinitiv, a kasnije perfekt, futur, imperfekt itd. U ostalim udžbenicima ne susrećemo se s aoristom i pluskvamperfektom, a to su svakako gramatički sadržaji koji nisu prikladni za A1 stupanj. Na kraju udžbenika u sažetku gramatike donosi se pregled glasovnih promjena koje su objašnjene, ali ne piše koji je njihov naziv, što nije u skladu s A1 stupnjem.

5.9.4. Vizualni elementi u udžbeniku

Sve su fotografije koje pronalazimo u udžbeniku crno-bijele, a osim fotografija u udžbeniku pronalazimo i nekoliko skica i ilustracija. Sve fotografije i slike imaju obrazovnu ulogu ili su povezane sa sadržajem na koji se odnose. Jedna je zastarjela fotografija, i informacija, koju pronalazimo u udžbeniku fotografija telefonske kartice koje su se nekada koristile na telefonskim govornicama, ali danas je tehnologija toliko napredovala da gotovo svi imaju mobitele.

5.10. *Teach Yourself Croatian*

David Noris autor je zadnjeg udžbenika koji ćemo analizirati. Udžbenik nosi naziv *Teach Yourself Croatian*, a već iz samog naziva vidljivo je da je autor udžbenik namijenio za samostalno učenje hrvatskoga jezika. Udžbenik je vrlo mudro osmišljen jer na samom početku autor upoznaje učenika s engleskim bračnim parom Bryant koji dolazi u Zagreb. Udžbenik sadrži 18. cjelina uz rječnik, gramatiku i rješenja zadataka. U sadržaju uočavamo jednu manjkavost udžbenika jer se autor ne pridržava pravopisne norme pa tako naziv cjeline oblikuje kao pitanje s upitnikom na kraju, ali na početku rečenice ne stavlja veliko slovo. Autor na početku udžbenika na engleskom jeziku objašnjava kako učenik treba koristiti knjigu, a treba napomenuti da je i ova knjiga namijenjena engleskim govornicima.

5.10.1. *Tekstovi*

Dijalog je najčešći oblik teksta koji je zastupljen i u ovom udžbeniku. U dijalozima su rečenice kratke i jednostavne pa tako oblikovani tekstovi najviše odgovaraju A1 razini. Kao u prethodna dva engleska udžbenika za učenje hrvatskog jezika, i u ovom se udžbeniku nakon dijaloga nalazi popis novih riječi.

Dialogue

Rudolf Šimunić is looking for Mark Bryant and his wife Sandra in their hotel in Zagreb. The Bryants have just arrived. Rudolf is Mark's business contact but they have not met before.

- Rudolf** Oprostite, jeste li vi gospodin Bryant?
Mark Da, jesam. A tko ste vi, gospodine?
Rudolf Ja sam Rudolf Šimunić. Drago mi je.
Mark Drago mi je. Ja sam Mark Bryant.
Rudolf Jeste li vi Englez?
Mark Jesam.
Rudolf Dobro govorite hrvatski.
Mark Hvala. Jeste li vi Hrvat?
Rudolf Jesam.
Mark Govorite li engleski?
Rudolf Govorim malo. Učim engleski.
Mark Da vas upoznam. Ovo je moja žena, Sandra.
Rudolf Drago mi je. Ja sam Rudolf Šimunić.
Sandra Drago mi je. Ja sam Sandra.
Rudolf I vi govorite hrvatski?
Sandra Govorim malo. Učim jezik.

Slika 5. Primjer dijaloga u udžbeniku *Teach Yourself Croatian*

Svakodnevne teme najzastupljenije su u ovome udžbeniku. Naglasak je na događajima i situacijama s kojima se učenik susreće svaki dan. Zatim slijede cjeline *Dođite k meni*, *Koliko imate godina* i *Kakav stan imate* gdje je vokabular usmjeren na učenika i na njegovu neposrednu blizinu. Cjelina *Sviđa mi se plivanje* (uče dane u tjednu i mjesece), *Na plaži*, *Na izletu*, *Ako pada kiša* i *Povratna karta* osim što uče učenike vokabularu donose i fraze koje će olakšati snalaženje u tim situacijama. *Kako se osjećate?* cjelina je u kojoj učenici uče fraze i riječi koje su im potrebne za odlazak liječniku. Grad koji se spominje u cjelinama je Osijek. Zadnja cjelina nosi naziv *Tri pisma*.

5.10.2. Zadatci

Udžbenik sadrži raznolike zadatke pa su tako sadržani zadatci otvorenog i zatvorenog tipa, ali i zadatak preoblike koji ne možemo staviti ni u jedan tip. Od zadataka otvorenog tipa udžbenik sadrži zadatke dopunjavanja, kratkih i produženih odgovora, ali ne i zadatke esejskog tipa, a to je zajedničko svim engleskim udžbenicima. Najzastupljeniji zadatak zatvorenog tipa u udžbeniku je zadatak alternativnog izbora, tj. zadatak u kojemu učenik mora odgovoriti je li neka tvrdnja točna ili nije, taj zadatak služi za provjeru razumijevanja pročitano dijalogu u svakoj cjelini. Ovaj tip zadatka ima nedostatak jer postoji mogućnost pogađanja. Čak i kada učenik ne zna odgovor, ima 50 % mogućnosti da odgovori točno.

5.10.3. Jezični i kulturološki sadržaj udžbenika

Kao i svi engleski udžbenici poseban je naglasak stavljen na jezik. Sadržajno udžbenik prati sve ono što pronalazimo i u ostalim udžbenicima. Od svih udžbenika ovaj udžbenik najbolje upoznaje učenika s kulturološkim sadržajem naše zemlje jer na samom početku donosi kratak pregled razvoja Hrvatske, ali to je opet jedino mjesto gdje učenik može nešto više otkriti o Hrvatskoj. Zanimljivo je u ovom udžbeniku što se osim Zagreba, nekog grada u okolici Zagreba ili Dubrovnika spominje i jedan slavonski grad, a to je Osijek. Iako se o njemu gotovo ništa ne saznaje u toj cjelini, barem je spomenut.

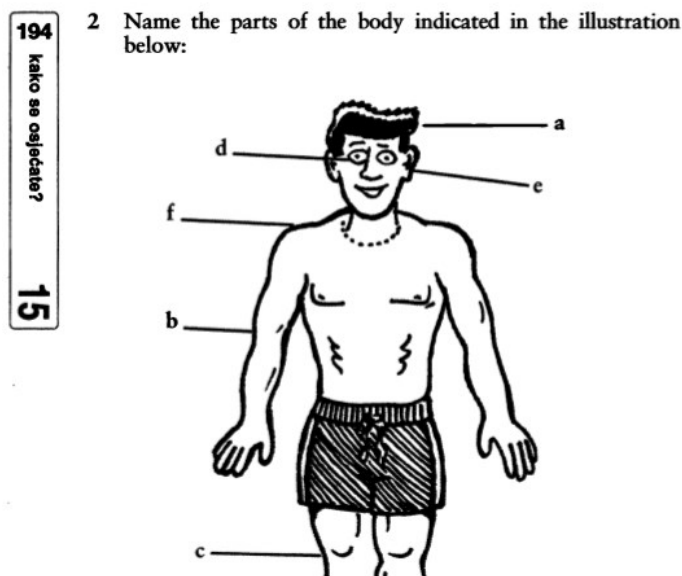
Imenice, zamjenice, pridjevi, prijedlozi uče se u svim cjelinama, a glagolska su vremena zastupljena u različitim cjelinama. Prezent i futur su glagolska vremena koja su istaknuta, a za ostala glagolska vremena postoje objašnjenja koja su vrlo neodređena, tj. objašnjavaju se kao sadašnja i prošla glagolska vremena. Od deklinacija posebno se ističu nominativ i genitiv. Po svemu navedenom mogli bismo zaključiti da je u ovom udžbeniku više naglasak na jeziku nego na gramatici.

Slika 6. Cjelina iz udžbenika *Teach Yourself Croatian* u kojoj se govori o Osijeku

5.10.4. Vizualni elementi u udžbeniku

Autor ovog udžbenika naglasak je stavio na sadržajnost, a ne na fotografije, a to može biti dobro, ali i vrlo loše. Učenicima su mnogo zanimljivi sadržaji koji su šareni i u kojima mogu pronaći fotografije, kojih u ovom udžbeniku nema. U udžbeniku nalazimo crno-bijele ilustracije koje u potpunosti imaju pedagošku ulogu, ali i njih je samo nekoliko.

Slika 7. Primjer ilustracije u udžbeniku *Teach Yourself Croatian*

5.11. Usporedba analiziranih udžbenika

Teško je odrediti jesu li analizirani udžbenici samo za A1 stupanj. Udžbenici *Dobro došli 1* i *Učimo hrvatski 1* jesu udžbenici za A1 stupanj, a to potvrđuju i autori. *Croatian Trough Conversation*, *Colloquial Croatian* i *Teach Yourself Croatian* pisani su engleskim jezikom i opseg gradiva čini se mnogo veći iako prelistavajući udžbenike možemo zaključiti da autori govore o svakodnevnim temama koje se propisuju ZEROJ-em. Dva udžbenika imaju vrlo bitan dodatak uz udžbenike, a to je CD, *Učimo hrvatski 1* i *Colloquial Croatian*.

Svi udžbenici na početku cjeline imaju kratke dijaloge pisane hrvatskim standardnim jezikom; osim *Učimo hrvatski 1* u kojemu imamo dijaloge samo u zadacima nadopunjavanja. U ovome udžbeniku u okviru vježbenice pronalazimo informativne tekstove *Jeste li znali?*. Udžbenik *Croatian Trough Conversation* jedini je koji u dijalozima ima naglašene riječi, ali

već smo napomenuli da osobi koja uči hrvatski jezik one neće pomoći dok se ne upozna s naglasnim sustavom. Korisnija je stvar za učenike CD s kojega se može čuti kako se određena riječ izgovara.

U udžbenicima pronalazimo zadatke otvorenog i zatvorenog tipa. *Dobro došli 1* i *Colloquial Croatian* udžbenici su u kojima nema zadataka alternativnog tipa i zadataka višestrukih kombinacija. U udžbeniku *Učimo hrvatski 1* nalaze se svi tipovi zadataka, ali je zadatak esejskog tipa vrlo malo. *Croatian Trough Conversation* najsiromašniji je udžbenik što se tiče zadataka jer imamo zadatke prijevoda s engleskog na hrvatski jezik ili obrnuto i zadatke prebacivanja jednine u množinu. Zadatci su isti u svakoj cjelini, vrlo jednolični. Udžbenik *Croatian Trough Conversation* ima mnogo zadataka alternativnog izbora u kojima je velika mogućnost pogađanja, a nema zadataka esejskoga tipa. Hrvatski udžbenici imaju raznolikije i zanimljivije zadatke, a jedini udžbenik na engleskome koji ima raznolikiji tip zadataka je *Colloquial Croatian*. Može se reći da je u svim udžbenicima zastupljenija pisana produkcija, a u udžbeniku *Croatian Trough Conversation* postoji mnogo prijevoda gdje nije jasno naznačeno treba li učenik zapisati ili usmeno prevesti pa to ovisi o onome što će nastavnik tražiti. Postoje zadatci u kojima učenici vježbaju izgovor riječi, a to zapravo rade i čitajući tekstove. Svi zadatci koje napišu zasigurno se moraju provjeriti pa tako učenici uvježbavaju govor i izgovor, a nastavnik ih tu može ispraviti u naglasku i čitanju riječi.

Svi udžbenici naglasak su stavili na jezični sadržaj, tj. na gramatiku. Kulturološki sadržaj gotovo je izostavljen ili je vrlo malo zastupljen. Udžbenik *Dobro došli 1* tako ima pitalice u kojima će nešto naučiti o kulturološkim značajkama Hrvatske. *Učimo hrvatski 1* donosi zanimljive kulturološke sadržaje u rubrici *Jeste li znali?*. *Croatian Trough Conversation* naglasak je samo na jeziku, a saznajemo nešto o Zagrebu i okolici. Bitno je napomenuti da se u svim udžbenicima Zagreb spominje više puta u cjelinama, a ostali su hrvatski gradovi samo u tragovima spomenuti u dijalozima. Udžbenik *Colloquial Croatian* samo je jezični udžbenik, a *Teach Yourself Croatian* jedini je udžbenik koji u uvodu daje opis Hrvatske ili bolje rečeno njezin razvoj.

Svima nam je mnogo lakše učiti ako imamo boje, fotografije ili kvizove i križaljke. Zato je vrlo bitno da se u udžbenicima nalaze fotografije i da su udžbenici šareni i privlačni djeci, ali i odraslima koji uče hrvatski jezik. Udžbenici hrvatskih autora *Dobro došli 1* i *Učimo hrvatski 1* bogati su fotografijama, ilustracijama, kvizovima i bojama. Većina fotografija ima pedagoško-didaktičku ulogu. U udžbeniku *Učimo hrvatski 1* sve su ilustracije pedagoški osmišljene, a posebno treba naglasiti naslovnu stranicu koja odmah podsjeća na Hrvatsku. U udžbeniku *Dobro došli 1* postoje fotografije koje su postavljene više da ispune prostor.

Udžbenici stranih autora imaju vrlo malo fotografija i ilustracija, ali su one pedagoški osmišljene i imaju točno određenu svrhu na mjestu na kojemu se nalaze. Jedini udžbenik koji nema ilustracije i fotografije je *Croatian Trough Conversation*. Svakako je bitno napomenuti da u ovim udžbenicima nedostaje boje jer su sve fotografije kao i ilustracije crno-bijele.

Svi udžbenici usklađeni su sa ZEROJ-em za A stupanj, ali neki osim za A1 stupanj sadrže zadatke i sadržaj i za stupanj A2. Jedini je problem kod svih udžbenika za učenje hrvatskog kao drugog i stranog jezika to što je nemoguće da učenik uči jezik samostalno. Nekome tko nikada nije bio u doticaju s hrvatskim jezikom bit će gotovo nemoguće samostalno shvatiti gradivo. Za rad s udžbenicima neophodna je pomoć nastavnika koji će usmjeravati učenike i objašnjavati sve nejasnoće. Učenici nemaju koristi od rješenja zadataka koji se nalaze na kraju udžbenika ako ne razumiju gradivo iako mogu vidjeti rješenja. Ako žele naučiti hrvatski jezik, najsigurnije je da to rade na tečajevima s iskusnim i stručnim nastavnicima koji će im uvijek moći pružiti potrebnu pomoć.

6. Zaključak

Priručnici za učenje hrvatskoga kao stranoga jezika glavni su izvori za poučavanje na različitim tečajevima. Upravo zbog toga bitna je njihova usklađenost sa ZEROJ-em, ali i didaktičko oblikovanje kako bi bili upotrebljivi i nastavnicima i učenicima. Analizom udžbenika došli smo do zaključka da su priručnici usklađeni sa ZEROJ-em, ali i da su autori pazili da oni budu didaktički oblikovani prema učenicima kojima je priručnik i namijenjen. U svim priručnicima tekstovi su oblikovani kao dijalози, a neki priručnici sadrže CD na kojima učenik može slušati kako se određena riječ izgovara i tako uči pravilno naglašavati riječi. Priručnici sadrže raznovrsne tipove zadataka, ali u priručnicima *Dobro došli I* i *Učimo hrvatski I* raznovrsniji je izbor zadataka. Engleski udžbenici temelje svoje zadatke na zadacima prijevoda, a i zadatci su jednostavni i pomalo monotoni. Jezični su sadržaji u svim udžbenicima zastupljeni u najvećoj mjeri dok se kulturološki sadržaji vide samo u tragovima, iako je u dva hrvatska priručnika malo veća zastupljenost nego u engleskim priručnicima za učenje hrvatskoga kao stranoga jezika. Vizualni elementi u većini priručnika imaju edukativnu ulogu, ali prevladavaju fotografije i crno-bijele skice u engleskim priručnicima. U priručnicima koji su na hrvatskom fotografije su u boji, ali ima i onih koje nemaju edukativnu ulogu nego služe više tome da popune prostor u udžbeniku. Iako se u nekim priručnicima izravno ili neizravno navodi da su za samostalno korištenje, teško da bi se to moglo ostvariti. Priručnici koji su pisani na hrvatskom imaju prijevode na engleskom, njemačkom, talijanskom i španjolskom jeziku pa ga može koristiti veći broj govornika, a engleski priručnici ograničeni su samo na govornike engleskoga jezika. Kada stranci uče hrvatski jezik engleski jezik služi kao metajezik kako bi se uspostavila komunikacija.

7. Literatura

Izvori

1. Barešić, Jasna 2010. *Dobro došli 1*, Udžbenik i rječnik za učenje hrvatskoga jezika za strance, Školska knjiga, Zagreb.
2. Barešić, Jasna 2010. *Dobro došli 1*, Gramatika i rješenja zadataka, Školska knjiga, Zagreb.
3. Čilaš-Mikulić, Marica; Gulešić Machata, Milvia.; Pasini, Dinka, Udier, Sanda Lucija 2015. *Hrvatski za početnike 1*, Udžbenik i rječnik, Croaticum, Zagreb.
4. Čilaš-Mikulić, Marica; Gulešić Machata, Milvia.; Pasini, Dinka, Udier, Sanda Lucija 2015. *Hrvatski za početnike 1*, Vježbenica i gramatički pregled, Croaticum, Zagreb.
5. Engelsfeld, Mladen 2000. *Croatian through Conversation*, Mozaik knjiga, Zagreb.
6. Hawksworth, Celia 2005. *Colloquial Croatian*, Routledge, London.
7. Kosovac, Vesna; Lukić, Vida 2013. *Učimo hrvatski 1*, udžbenik s vježbenicom, Centar za strane jezike, Školska knjiga, Zagreb.
8. Noris, David 2003. *Teach Yourself Croatian*, Hodder&Stoughton, London.

Literatura

1. Jelaska, Zrinka i sur. 2005. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
2. Mikić Čolić, Ana. 2017. *Uloga afektivnih činitelja u intenzivnom učenju hrvatskoga kao stranog jezika*, *Strani jezici*, Vol. 46, No. 1–2, str. 5–22.
3. Poljak, Vladimir 1980. *Didaktičko oblikovanje udžbenika*, Školska knjiga, Zagreb.
4. Prebeg-Vilke, Mirjana 1991. *Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani*, Školska knjiga, Zagreb.
5. Skljarov, Miho 1993. *Teorija i praksa u nastavi stranih jezika*, Školske novine, Zagreb.
6. Vizek Vidović, Vlasta i sur. 2003. *Psihologija obrazovanja*, IEP d.o.o., Zagreb.
7. *Zajednički europski referentni okvir za jezike*, 2005. Školska knjiga, Zagreb.

Internetski izvori

1. <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/velika-sam-obozaateljica-gundulica-i-drzica-20130417> (16. 8. 2019.)